

PAWEŁ ŻMUDZKI

<https://orcid.org/0000-0002-1012-6104>

Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego

KTO SCHRYSTIANIZOWAŁ POLSKĘ? ŹRÓDŁA TRADYCJI O MIESZKU I WE WSTĘPIE DO ŻYWOTU *TRADUNT* ŚW. STANISŁAWA

Abstrakt: Artykuł poświęcony jest źródłom dowartościowania dziejowej roli Mieszka I w *Żywocie Tradunt* św. Stanisława. Anonimowy hagiograf uznał, że przed ślubem z Dąbrówką Mieszko I został ochrzczony przez św. Wojciecha. W ten sposób zasługa chrystianizacji Polski, wbrew wcześniejszej tradycji historycznej, została przeniesiona z Dąbrówki na Mieszka I. Inspiracją dla tego nurtu były pochwały konwersji pierwszego chrześcijańskiego władcy Polski w kronikach Galla Anonima i Wincentego Kadłubka. Jednak dopiero u schyłku XIII w. śląskiej *Kronice polskiej* pojawił się pomysł, by na Mieszka I przenieść zasługi chrystianizacyjne wcześniej łączone z kim innym, m.in. z Bolesławem Chrobrym. *Żywot Tradunt* to jeden z kilku czternastowiecznych utworów, w których opowieść o chrzcie Polski jest ułożona tak, aby powiększyć sławę Mieszka I.

Abstract: This article is devoted to the sources of boosting the historical role of Mieszko I in the *Żywot św. Stanisława* [The Life of St Stanislaus] called *Tradunt*. An anonymous hagiographer claimed that Mieszko I was baptised by St Adalbert and that the event took place before his marriage to Princess Dąbrówka of Bohemia. In this way, contrary to earlier historical tradition, the credit for Christianising Poland was transferred from Princess Dąbrówka to Duke Mieszko I. The praise of the conversion of the first Christian ruler of Poland in the chronicles of Gallus Anonimus and Master Wincenty inspired this shift. Nevertheless, it was not until the late thirteenth century that the Silesian *Kronika polska* [Polish Chronicle] came up with the idea of transferring the credit for Christianisation, previously associated with someone else, such as Bolesław the Brave, to Mieszko I. *Żywot Tradunt* is one of several fourteenth-century texts that shape the story of Poland's baptism to enhance the prominence of Mieszko I.

Słowa kluczowe: *Żywot Tradunt* św. Stanisława, śląska *Kronika polska*, *Rocznik poznański I*, *Genealogia płocka*, Mieszko I.

Keywords: *Żywot Tradunt* św. Stanisława, Silesian *Kronika polska*, *Rocznik poznański I*, *Genealogia płocka*, Mieszko I.

Żywot *Tradunt* św. Stanisława jest trzecim w kolejności chronologicznej żywotem krakowskiego biskupa i męczennika. Jego anonimowy autor albo się podszył, albo przez kopistę Kodeksu Zamoyskich (w którym zachowała się najstarsza kopia utworu¹) został utożsamiony z dominikaninem Wincentym, który około połowy XIII w. napisał *Vita minor* i *Vita maior sancti Stanislai*². Żywot *Tradunt* generalnie można uznać za ich przeróbkę. Największą samodzielnością cechuje się otwierająca dzieło opowieść o pierwszych Piastach. Wprawdzie nawiązuje ona do odpowiednich wątków z wcześniejszych żywotów, ale opiera się też na innych źródłach, a niekiedy odzwierciedla niespotykane gdzie indziej poglądy i ustalenia anonimowego hagiografa. Opowieść tę trzeba potraktować jako odrębną wypowiedź na temat chrześcijańskich początków Polski³ realizującą, zwłaszcza w odniesieniu do Mieszka I, pewien zamysł historiograficzny, którego odtworzenie jest celem niniejszego artykułu.

Próby dokładniejszego określenia czasu powstania *Żywotu Tradunt* parokrotnie podejmował Wojciech Drelicharz, który najpierw doszedł do wniosku, że hagiograf korzystał z niezachowanej kompilacji rocznikarskiej, zwanej przez badaczy *Annales Polonorum deperditi*, w wersji zredagowanej około 1325 r. *Terminus ante quem* wskazał dzięki nowemu szczegółowi kaźni św. Stanisława, wprowadzonemu dopiero w *Żywocie Tradunt*. Polega on na tym, że król Bolesław II zadał mieczem cios w głowę biskupa, co zostało po raz pierwszy zilustrowane na miniaturze przedstawiającej męczeństwo świętego w *Węgierskim Legendarium Andegaweńskim*,

¹ Kodeks Zamoyskich, BN, rkp. BOZ 28, k. 55r–64r, zdigitalizowany na portalu Biblioteki Narodowej Polona.

² Kolofon: „Expliciunt dicta fratris Vincencii de ordine fratrum predicatorum”, został wpisany po *Cudach* św. Stanisława skopiowanych w jednym ciągu z *Żywotem Tradunt*, ibidem, k. 74v; W. Drelicharz, *Idea zjednoczenia królestwa w średniowiecznym dziejopisarstwie polskim*, Kraków 2012, s. 316–317. Odrębność *Żywotu Tradunt* jako przeróbki *Vita maior* wykazał Wojciech Kętrzyński we wstępie do edycji: *Vita sancti Stanislai cracoviensis episcopi (vita maior). Auctore fratre Vincentio de ordine fratrum praedicatorum* (dalej: *Vita maior*), MPH, t. 4, Lwów 1884, s. 349. Wobec krytyki hipotezy Gerarda Labudy (*Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza. Próba rekonstrukcji*, Poznań 1983, s. 164–171) na temat Kielca jako miejsca pochodzenia Wincentego oraz hipotetyczności identyfikacji hagiografa z Wincentym z Kielc dokonanej przez Jana Długosza (ostatnio: P. Okniński, *Z Kielc czy z Kielczy? O pochodzeniu Wincentego, hagiografa św. Stanisława*, PH 114, 2023, 2, s. 199–215 — tu dalsza literatura) warto podjąć propozycję Tomasza Jurka, by nazywać hagiografa dominikaninem Wincentym, T. Jurek, *Polska droga do korony królewskiej 1295–1300–1320*, w: *Proměna středovýchodní Evropy raného a vrcholného středověku. Mocenské suovislosti a paralely*, red. M. Wihoda, L. Reitinger et al., Brno 2010, s. 146.

³ P. Węcowski, *Początki Polski w pamięci historycznej późnego średniowiecza*, Kraków 2014, s. 88–91; W. Drelicharz, *Idea zjednoczenia*, s. 316–326.

powstałym w latach trzydziestych lub czterdziestych XIV w.⁴ Dziewięć lat później Drelicharz zasugerował utożsamienie autora *Żywotu Tradunt* z kronikarzem Dzierzwą, na podstawie wzmiankowania przez obu Styrii w różnych, niepokrywających się ze sobą, miejscach narracji. Stąd wynikało datowanie na lata 1312–1325, czyli mniej więcej hipotetyczny czas powstania kroniki⁵. Wydaje się, że incydentalne wspomnienie o Styrii to za słaba przesłanka, żeby uznać Dzierzwę za autora *Żywotu Tradunt*. Ważniejsza jest dzieląca obu pisarzy różnica w postrzeganiu Mieszka I, o której w dalszej części artykułu. Ostatnio Drelicharz zawęził czas powstania dzieła do lat 1320–1325⁶.

Tekst wstępu do *Żywotu Tradunt* został zredagowany w ten sposób, że najpierw przedstawiono okoliczności przyjęcia chrześcijaństwa w Polsce oraz kolejne panowania następców pierwszego chrześcijańskiego władcy aż po wygnanie księcia Kazimierza. Jeszcze donioślejszym zabiegiem wydaje się opatrzenie wstępnej partii tytułem, który w Kodeksie Zamoyskich, pochodzącym prawdopodobnie z drugiej połowy XIV w.⁷, brzmi: „Incipiunt gesta de Cronicis Polonorum de primo christiano Polonorum Mescone”⁸. Formalnie rzecz biorąc, czyni on z prologu *Żywotu Tradunt* osobną całość złożoną z trzech rozdziałów, z których pierwszy, traktujący o Mieszku I i Bolesławie I, pozbawiony jest tytułu⁹. Drugi zatytułowany

⁴ W. Drelicharz, *Annalistyka małopolska XIII–XV wieku. Kierunki rozwoju wielkich roczników kompilowanych*, Kraków 2003, s. 324–333; S. Kuzmová, *Preaching Saint Stanislaus. Medieval Sermons on Saint Stanislaus of Cracow, His Image and Cult*, Warsaw 2013, s. 43–45; A. Rożnowska-Sandraei, *Pater Patriae. The Cult of Saint Stanislaus and the Patronage of Polish Kings 1200–1455*, Kraków 2008, s. 231–234 i fig. 4.32.

⁵ W. Drelicharz, *Idea zjednoczenia*, s. 318, 324.

⁶ Idem, *Historiograficzne inicjatywy związane z odnowieniem Królestwa Polskiego*, „Historia Slavorum Occidentis” 13, 2023, 1 (36), s. 62.

⁷ Idem, *Annalistyka małopolska*, s. 26–28.

⁸ „Zaczynają się czyny z Kronik Polaków o Mieszku pierwszym chrześcijaninie wśród Polaków”, tytuł zapisany *in rubro*, Kodeks Zamoyskich, k. 55r; Kodeks Sędziwoja, BC, rkp. 1310 IV, s. 307, zdigitalizowany na portalu Muzeum Narodowe w Krakowie — zbiory cyfrowe.

⁹ Jan Wincenty Bandtkie w swojej edycji *Żywotu Tradunt* (dokonanej wyłącznie na podstawie Kodeksu Sędziwoja z Czechla z XV w., ponieważ w 1824 r. Kodeks Zamoyskich nie był jeszcze znany badaczom) rozbił tytuł na dwie części. Pierwsze pięć słów potraktował jako tytuł całego wstępu, a pozostałe słowa (od „de primo christiano...”) uznał za tytuł pierwszego rozdziału, *Martini Galli Chronicon ad fidem codicum, qui servantur in Pulaviensi tabulario celsissimi Adami Principis Czartoryscii Palatini Regni Poloniarum, denuo recensuit, ex mandato Regiae Societatis Philomathicae Varsaviensis, vitamque S. Stanislai, atque inventarium ecclesiae metropolitanae Gnesnensis adjecit*, oprac. J.V. Bandtkie, (dalej: Bandtkie) Varsaviae 1824, s. 321.

został „Capitulum de gestis Meschonis II et filii sui Kazimiri”¹⁰. Trzeci rozdział dotyczy już św. Stanisława, co anonsuje tytuł „Capitulum de ortu sancti Stanislai”¹¹. Należy on jeszcze — w zamyśle autora — do wstępnej partii utworu, ponieważ dopiero po nim pojawia się tytuł zasadniczej części żywotu: „Incipit vita sancti Stanislai”¹². W gruncie rzeczy przed rozpoczęciem lektury trzeciego rozdziału trudno domyślić się, że dwa poprzednie, w których nie ma wzmianki o św. Stanisławie, też są fragmentem żywotu biskupa i męczennika. Dlatego jakiś nowożytny czytelnik Kodeksu Zamoyskich, na górnym marginesie karty zawierającej początek dzieła, dopisał: „Vita S. Stanislai”¹³. W niniejszym artykule interesują mnie przede wszystkim dwa pierwsze rozdziały *Żywotu Tradunt*, wyraźnie różniące się od wypowiedzi na temat Mieszka I i Bolesława Chrobrego w końcowej partii utworu, wierniej naśladujących treści zawarte w *Vita maior* dominikanina Wincentego.

Cechą wykładu najbardziej rzucającą się w oczy na początku wstępu do *Żywotu Tradunt* jest dowartościowanie dziejowej roli „pierwszego chrześcijanina wśród Polaków” w stosunku do najdawniejszej polskiej tradycji historiograficznej. Już tytuł wyraźnie podkreśla wyjątkowe miejsce czynów tego władcy w historii Polski. Określenie Mieszka I „primus christianus Polonorum” stanowi oczywiście w pewnym sensie kwintesencję dokonań przypisywanych mu już w najstarszych polskich zapisach rocznikarskich. Jednak wskazanie, że władca był pierwszym w Polsce chrześcijaninem, dobitniej podkreśla jego zasługę i przede wszystkim zapowiada bardzo istotną zmianę kolejności wydarzeń w *Żywocie Tradunt*. Wedle autora w 965 r. Mieszko I najpierw wraz ze wszystkimi swoimi ludźmi został ochrzczony przez św. Wojciecha, a dopiero później ożenił się z czeską księżniczką¹⁴.

Żywotopisarz zerwał w ten sposób z tradycją annalistyczną obecną w jego czasach w dwunastowiecznym *Roczniku dawnym* oraz w *Roczniku kapituły krakowskiej* zredagowanym w 1266 r.¹⁵ (i prawdopodobnie

¹⁰ „Rozdział o czynach Mieszka II i jego syna Kazimierza”, tytuł zapisany *in rubro*, Kodeks Zamoyskich, k. 55r. W wersji Kodeksu Sędziwoja (s. 308) tytuł jest skrócony do „Capitulum de gestis Meschonis”. Bandtkie, s. 323.

¹¹ „Rozdział o narodzinach świętego Stanisława”, tytuł zapisany *in rubro*, Kodeks Zamoyskich, k. 55v. Kodeks Sędziwoja, s. 308; Bandtkie, s. 324.

¹² „Zaczyna się żywot świętego Stanisława”, tytuł zapisany *in rubro*, Kodeks Zamoyskich, k. 55v. Kodeks Sędziwoja, s. 309; Bandtkie, s. 326.

¹³ Kodeks Zamoyskich, k. 55r.

¹⁴ Bandtkie, s. 321.

¹⁵ J. Banaszkiewicz, *Prolog do „Rocznika kapituły krakowskiej”, św. Stanisław i czas historyczny*, w: *Przeszłość w kulturze średniowiecznej Polski*, t. 1, red. J. Banaszkiewicz, A. Dąbrowska, P. Węcowski, Warszawa 2018, s. 307–352.

w *Annales Polonorum deperditi* skompilowanych na początku XIV w.), które informowały najpierw (*Rocznik dawny* pod 966 r.¹⁶, a *Rocznik kapituły krakowskiej* pod 965 r.¹⁷) o przybyciu Dąbrówki do Mieszka, a potem (*Rocznik dawny* pod 967 r.¹⁸, a *Rocznik kapituły krakowskiej* pod 966 r.¹⁹) o chrzcie księcia. Odrzucona została także narracja Galla Anonima, według którego pogański jeszcze Mieszko poprosił o rękę arcychrześcijańską Dąbrówkę, ta zaś odmówiła poślubienia poganina i kazała mu przyrzec, że porzuci pogaństwo. Tylko pod takim warunkiem Dąbrówka zgodziła się przyjechać do Polski, ale łożę małżeńskie podzieliła z Mieszkiem dopiero wtedy, gdy zaznajomił się z obyczajem i obrządkiem chrześcijańskim oraz przyjął chrzest²⁰. Gall Anonim uważał więc, że praktycznie rzecz biorąc, Dąbrówka zmusiła męża do konwersji, a przynajmniej tak sprawa przedstawia się w rozdziale piątym pierwszej księgi kroniki, który w Kodeksie Zamoyskich zyskał tytuł dobrze referujący jego treść i zarazem mocno akcentujący rolę księżnej: „Quomodo Mesco recepit Dobrowcam sibi in uxorem”²¹. Natomiast we wcześniejszym rozdziale, opowiadającym o przejrzaniu na oczy siedmioletniego Mieszka, Anonim pokusił się o chrześcijańską egzegezę tego cudu, wyraźnie oddzielając ją od samej narracji i jej niereligijnej wykładni przypisanej starym i mądrym doradcom księcia Siemomysła²². Interpretacja kronikarza jest jednoznaczna pochwałą Mieszka, który sam oświecony, oświecił całą Polskę, a naród polski uratował od śmierci w pogaństwie²³.

W kronice Galla Anonima tradycja o pierwszym chrześcijańskim władcy jest zatem dwoista. Z jednej strony zyskanie wzroku zdaniem kronikarza dowodzi łaski bożej, dzięki której Mieszko zbawił siebie i Polskę, z drugiej strony chrzest okazuje się wyłącznie efektem nacisku Dąbrówki. Tę podwójność, choć z pewnymi przesunięciami treści, zachował Mistrz Wincenty, ponieważ pasowała do formuły dialogu zastosowanej przez niego w trzech pierwszych księgach kroniki. Kadłubek najpierw

¹⁶ *Rocznik dawny*, w: *Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarz*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, Warszawa 1978 (MPH s.n., t. 5), s. 4, nr 6.

¹⁷ *Rocznik kapituły krakowskiej*, w: *Najdawniejsze roczniki krakowskie*, s. 43, nr 71.

¹⁸ *Rocznik dawny*, s. 5, nr 7.

¹⁹ *Rocznik kapituły krakowskiej*, s. 43, nr 72.

²⁰ Anonima tzw. Galla kronika czyli dzieje książąt i władców polskich, wyd. K. Maleczyński, Kraków 1952 (MPH s.n., t. 2), ks. 1, rozdz. 5, s. 15.

²¹ „Jak Mieszko pojął za żonę Dąbrówkę”, ibidem. Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, tłum. R. Grodecki, oprac. M. Plezia, wyd. 7, Wrocław 1996 (BN), s. 18.

²² Dostrzegł to J. Banaszkiewicz, „Podanie bohaterskie” o Mieszku I zanotowane w kronice Galla Anonima (I, 4), w: idem, *Trzy po trzy o dziesiątym wieku*, Kraków 2014, s. 268–269 (artykuł pierwszy raz opublikowany w 1997 r.).

²³ Anonima tzw. Galla kronika, ks. 1, rozdz. 4, s. 14.

(w wypowiedzi Mateusza) streścił wszystkie wątki obu rozdziałów Galowych o Mieszku I. Na zakończenie narracji historycznej (Mateusza) kronikarz podkreślił, że dzięki jego chrztowi całe Królestwo Polskie stało się chrześcijańskie, oraz dwa razy nazwał go królem, szczególnie dobitnie za drugim razem („Primus itaque Polonorum rex Mesco gratiam baptismi suscepit”²⁴). Był to efekt przekonania Kadłubka, że dawni władcy Polski, od Grakcha począwszy, posiadali godność królewską. Jeszcze znacznie-
szy asumpt do powiększenia sławy nawróconego monarchy przynosi komentarz Jana, w bardzo mocnych słowach podkreślający pierwszeństwo Mieszka przed wszystkimi polskimi królami: „Omnium omnino hic primus regum ac serenissimus, per quem huic patrie noui iubar sideris est infusum; per quem tante fons gratie ad nostri usque luti alueos manauit, cuius gesta non tam in cortice sunt dulcia quam fecundo interiorius ueneranda misterio”²⁵. Konwersja Mieszka jest zatem jego zasługą i dotyczy wszystkich Polaków na wieczność.

Dominikanin Wincenty niemal zupełnie zignorował pochwały Mieszka I u Galla Anonima i Mistrza Wincentego. W *Żywocie mniejszym św. Stanisława* pierwszy ochrzczony książę Polski („de Polonia dux primus baptizatus”²⁶) wspomniany jest tylko raz, jako ojciec Bolesława I. W *Vita maior* hagiograf ukuł przy tej samej okazji bardziej zaszczytne określenie Mieszka I — „qui primus fuit Christianus”²⁷, które niewątpliwie stało się

²⁴ „Pierwszy więc Polaków król łaskę chrztu otrzymał”, *Mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem Kronika polska*, wyd. M. Plezia, Kraków 1994 (MPH s.n., t. 11), ks. 2, rozdz. 8, s. 37. Zbyt daleko idąca jest interpretacja Wojciecha Drelicharza, jakoby „sens sekundarny” tego zdania polegał na zaprzeczeniu przez Mistrza Wincentego godności królewskiej pogańskich królów Polski przed Mieszkim I, W. Drelicharz, *Idea zjednoczenia*, s. 82. Badacz przypisał pomysł takiej interpretacji Przemysławowi Wiszewskiemu, *Polska w kronice Mistrza Wincentego. Ze studiów nad terminologią dzieła i hierarchiami wartości w Polsce pełnego średniowiecza*, w: *Onus Athlanteum. Studia nad Kroniką biskupa Wincentego*, red. A. Dąbrówka, W. Wojtowicz, Warszawa-Szczecin 2009, s. 84. O tym, że Kadłubek nie negował godności królewskiej wcześniejszych królów, ale wywyższał Mieszka I ponad nich, świadczą słowa z kwestii Jana: „Omnium omnino hic primus regum ac serenissimus” (zob. następny przyp.).

²⁵ *Mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem Kronika polska*, ks. 2, rozdz. 9, s. 37. Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), *Kronika polska*, tłum. B. Kürbis, Wrocław 1992 (BN), s. 50: „On był zgola ze wszystkich królów pierwszy i najdostojniejszy. Przez niego na tę naszą ojczyznę wylało się promienne światło nowej gwiazdy. Przez niego aż na dno naszego grzęzawiska spłynął źródł tak wielkiej łaski. Jego czyny nie tylko z pozoru są miłe, lecz także czcigodne dla płodnej tajemnicy w głębi nich tkwiącej”.. Dalej Mistrz Wincenty, cały czas w partii wypowiedzi Jana, snuje rozważania mistycznego sensu siedmioletniej ślepoty Mieszka, siedmiu nałożnic i cudownego przejrzenia na oczy.

²⁶ *Vita s. Stanisłai episcopi Cracoviensis (vita minor)*, wyd. W. Kętrzyński, MPH, t. 4, Lwów 1884, rozdz. 20, s. 269.

²⁷ *Vita maior*, cz. 1, rozdz. 1, s. 364.

potem podstawą sformułowania w tytule wstępu do *Żywotu Tradunt*. Jednak w *Żywocie większym* na postaci Mieszka I głębokim cieniem kładzie się opowieść o nieudanym poselstwie do Rzymu po koronę królewską, zaczerpnięta przez dominikanina Wincentego z *Kroniki węgiersko-polskiej*, czyli *Żywotu św. Stefana króla Węgier*. Najpełniejsza kopia tego anonimowego węgierskiego utworu, napisanego — jak uważał Ryszard Grzesik — w latach dwudziestych lub trzydziestych XIII w.²⁸, przechowała się w Polsce w Kodeksie Zamoyskich. Według *Kroniki węgiersko-polskiej* anioł Chrystusa przedstawił papieżowi miazdzącą krytykę złych obyczajów, bezprawia oraz dzikości „generacio” wywodzącej się od pierwszego chrześcijańskiego władcy Polski. Na rozkaz z nieba papież odmówił gotowej już korony Mieszkowi I i wysłał ją św. Stefanowi²⁹. W dalszej części *Kroniki węgiersko-polskiej* władcy Polski i Węgier spotkali się z woli Stolicy Apostolskiej i zawarli wieczyste przymierze³⁰. Ten wątek ocieplający wizerunek „pierwszego polskiego chrześcijanina” został całkowicie pominięty przez dominikanina Wincentego. Autor *Żywotu większego św. Stanisława* skoncentrował się na niepowodzeniu starań o koronę królewską, odnosząc jednocześnie anielskie oskarżenia przeciwko rodowi potomków Mieszka I do całej polskiej „gens”³¹. Wśród powodów przejścia tej narracji przez *Vita maior* trzeba wskazać krytyczny stosunek dominikanina Wincentego do pomysłu Kadłubka, by przypisać pierwszemu chrześcijańskiemu władcy Polski tytuł królewski.

Autor *Żywotu Tradunt* zaczerpnął oczywiście ze swojego głównego źródła motyw nieudanego poselstwa do Rzymu po koronę i umieścił go na końcu utworu³², ale najwyraźniej w kontrze do niego najpierw w historiograficznym wstępie docenił Mieszka I, pisząc o jego zasługach bez porównania więcej niż dominikanin Wincenty. Oprócz wspomnianego już chrztu udzielonego przez św. Wojciecha księciu i Polakom oraz odwrócenia kolejności małżeństwa z Dąbrówką i konwersji,

²⁸ W tradycji węgierskiej opowieść uwłaczająca Mieszkowi I pojawiła już w *Żywocie św. Stefana* autorstwa biskupa Győr Hartwika, powstałym w czasach panowania króla Kolomana Uczonego (1095–1116), R. Grzesik, *Kronika węgiersko-polska. Z dziejów polsko-węgierskich kontaktów kulturalnych w średniowieczu*, Poznań 1999, s. 141, 211–212.

²⁹ *Chronica hungaro-polonica*, wyd. B. Karácsonyi, Szeged 1969 (Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, t. 26), rozdz. 6, s. 31.

³⁰ Ibidem, rozdz. 6–7, s. 36–47.

³¹ *Vita maior*, cz. 2, rozdz. 27, s. 392–393.

³² Bandtkie, s. 379–380. Drelicharz (*Idea zjednoczenia*, s. 322), porównując niewielkie zmiany, które w tym miejscu autor *Żywotu Tradunt* wprowadził w stosunku do *Vita maior*, uznał, że czternastowieczny hagiograf i przy tej okazji starał się bronić godności Mieszka I.

w *Żywocie Tradunt* pojawił się zapożyczony z wcześniejszych źródeł cud przejrzenia na oczy przez Mieszka w siódmym roku życia³³. Autor nie uwzględnił natomiast informacji o siedmiu żonach (albo nałożnicach), która poprzednikom służyła za ilustrację horrendum początkowego pogaństwa władcy. Dalej zdarzyła się czternastowiecznemu hagiografowi spektakularna pomyłka. Uczynił on Lestka ojcem i księżącym poprzednikiem Mieszka I³⁴. Piotr Węcowski był przekonany, że błąd autora *Żywotu Tradunt* powstał wskutek nieuważnego przepisania frazy z *Annales Polonorum deperditi*. Węcowski zauważył także, że pierwotna zapiska mogła być podobna do zdania z *Kroniki wielkopolskiej*, objaśniającego genealogię Mieszka I³⁵. Z jednej strony przy takim założeniu rzeczywiście łatwo sobie wyobrazić, jak powstał błąd, który doprowadził hagiografa do uczynienia Lestka ojcem pierwszego ochrzczonego władcy Polski. Z drugiej strony pomyłki w wykazie przodków Mieszka I zdarzały się w utworach skoncentrowanych na przedstawianiu początków polskiego chrześcijaństwa chyba dlatego, że pogańscy antenaci byli mniej interesujący. Na przykład z genealogii Mieszka I, w roczniku skompilowanym na potrzeby Kodeksu Szamotulskiego, w zapisie pod 974 r. wypadł Lestek i w efekcie Siemowit jest ojcem Siemomysła³⁶.

Z perspektywy przyjętej w niniejszym artykule przede wszystkim należy wskazać źródła inspirujące wywyższenie „pierwszego chrześcijanina wśród Polaków” w *Żywocie Tradunt*. Drelicharz trafnie zauważył, że czternastowieczny hagiograf korzystał ze śląskiej *Kroniki polskiej*, napisanej być może przez opata Engelberta, a w każdym razie przez autora związanego z opactwem cysterskim w Lubiążu, ukończonej około 1290 r.³⁷ Z całą pewnością śląska wersja opowieści o Mieszkku I jest dobitnym przykładem przypisania mu wiekopomnych czynów i osiągnięć

³³ Bandtkie, s. 321.

³⁴ Ibidem.

³⁵ P. Węcowski, op. cit., s. 237–238, 238, przyp. 15.

³⁶ Kodeks Szamotulskiego, BN, rkp. 8006 III, s. 74, zdigitalizowany na portalu Biblioteki Narodowej Polona; *Rocznik małopolski (kodeks Szamotulskiego)*, wyd. A. Bielowski, MPH, t. 3, Lwów 1878, s. 141.

³⁷ W. Drelicharz, *Idea zjednoczenia*, s. 318, o kronice s. 199–240; W. Mrozowicz, *Śląska „Kronika polska”. Wstęp do studium źródłoznawczego* (cz. 1), w: *Studia z historii średniowiecza*, red. M. Goliński, Wrocław 2003 (Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia, t. 163), s. 105–128; Z. Wielgosz, „Kronika polska” w twórczości dziejopisarskiej klasztoru lubiąskiego, w: *Scriptura custos memoriae. Prace historyczne*, red. D. Zydorek, Poznań 2001, s. 233–252. Stan badań na temat kroniki podsumował ostatnio D. Janiak (*Metoda streszczania śląskiej „Kroniki polskiej” w rękopisie I F 218*, w: *Historiografia doby rozbitcia dzielnicowego w Polsce*, red. B. Jabłoński, K. Maik, D. Janiak, Ł. Jędrowski, Poznań 2023, s. 47–51), ale w sprawie hipotetycznego autora wypowiedział się wielce enigmatycznie.

wcześniej wiązanych z Bolesławem Chrobrym³⁸. Kronikarz najpierw powtórzył wszystkie szczegóły Mieszkowego życia i panowania znane z dzieł Galla i Mistrza Wincentego, włącznie z zasługami Dąbrówki przy doprowadzeniu do chrztu męża, a następnie przedstawił wyniki własnych ustaleń, rozpoczynające się od znamiennych słów: „Primus itaque Polonorum princeps et rex Mesico”³⁹. Drelicharz po prześledzeniu kontekstu stosowania obu określeń (*rex* i *princeps*) w kronice zauważył, że na jej kartach Mieszko I, jako pierwszy chrześcijanin i chrześcijański król Polski, przewyższył dawnych Lestków i Pompiliuszów oraz swoich pogańskich przodków⁴⁰. Ponadto śląski kronikarz, dysponując jakimś rocznikiem i kroniką uniwersalną⁴¹, podał rok chrztu — 966 r. — oraz zaznaczył, że miał on miejsce w czasach cesarza Ottona I. Następnie dokonał rozszerzenia ustalonej przez Mistrza Wincentego etymologii imienia Mieszko („Mesca id est turbatio”⁴²). Zmieszanie, które początkowo ogarnęło rodziców ślepego chłopca po jego iluminacji i przyjęciu wiary katolickiej, miało przejść na wrogów dusz ludzkich, czyli diabły. Najbardziej swoistą cechą wywodu śląskiej *Kroniki polskiej* jest jednak opowiadanie o uroczystym spotkaniu Mieszka I z cesarzem Ottonem III, zwanym Rudym lub Cudami Świata („Mirabilia mundi”). W ciągu trzydniowej uczty wyprawionej w Poznaniu doszło do koronacji polskiego władcy diademem cesarskim. Mieszko I stał się w ten sposób nie tylko królem, ale i wasalem cesarstwa, a także ustanowił biskupstwa w Polsce, z których pierwsze powstało w Poznaniu. W XIV stuleciu opowieść ze śląskiej *Kroniki polskiej* została uzupełniona o dodatkowe szczegóły znane z kodeksu królewieckiego i dopiero tam wskazano pielgrzymkę do grobu św. Wojciecha jako powód wizyty Ottona III⁴³. Pozostawało to jednak w sprzeczności z pierwotną wersją kroniki⁴⁴, wedle której to dopiero Mieszko II ugościł biskupa Pragi, a po męczeństwie

³⁸ R. Michałowski, *Princeps fundator. Studium z dziejów kultury politycznej w Polsce X–XIII wieku*, Warszawa 1993, s. 116–117.

³⁹ „Pierwszy więc Polaków władca i król Mieszko”, *Chronica Polonorum*, wyd. L. Ćwikliński, MPH, t. 3, Lwów 1878, s. 616.

⁴⁰ W. Drelicharz, *Idea zjednoczenia*, s. 216–222.

⁴¹ Najpewniej kronikę Marcina Polaka, skoro tekst śląskiej *Kroniki polskiej* razem z nią był kopiowany, tworząc kolekcję historyczną, W. Mrozowicz, *Śląska „Kronika polska” w średniowiecznej tradycji historiograficznej*, w: *Z Gorzanowa w świat szeroki... Studia i materiały ofiarowane Profesorowi Arno Herzigowi w 70-lecie urodzin*, red. K. Ruchniewicz, M. Zybura, Wrocław 2007, s. 142–143.

⁴² Mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem *Kronika polska*, ks. 2, rozdz. 9, s. 38.

⁴³ *Chronica Polonorum*, s. 616–618; W. Drelicharz, *Idea zjednoczenia*, s. 226.

⁴⁴ Z. Wielgosz, *Kronika polska — metoda prezentacji dziejów*, w: *Dawna historiografia śląska*, Opole 1980, s. 55–57.

sprowadził jego ciało z Prus i pochował w klasztorze kanoników regularnych w Trzemesznie.

Śląski kronikarz stworzył alternatywną opowieść historiograficzną, inspirując się tytułem królewskim przydanym Mieszkowi I przez Mistrza Wincentego⁴⁵ oraz jego pochwałą pierwszego chrześcijańskiego władcy Polski. Dokonał tego pomimo znajomości źródeł inaczej przedstawiających okoliczności przybycia św. Wojciecha, a potem cesarza Ottona III do Polski. Kronikarz być może czytał utwór Galla Anonima, a z całą pewnością dysponował tekstem Kadłubka i obydwoma żywotami św. Stanisława napisanymi przez dominikanina Wincentego⁴⁶. Spośród wszystkich podawanych w literaturze przedmiotu powodów powstania tak specyficznej narracji w *Kronice polskiej* najważniejszy wydaje się wyjątkowy szacunek autora do cesarstwa. Śląski kronikarz skoncentrował się na dowodzeniu, że pierwsi chrześcijańscy Piastowie ściśle współpracowali z kolejnymi cesarzami i od nich otrzymywali koronę królewską⁴⁷. Oczywiście było dla niego, że Mieszko I jako pierwszy polski chrześcijanin musiał nawiązać przyjazne stosunki z cesarstwem. Chyba dlatego w pierwotnej wersji kroniki nie został podjęty wątek pielgrzymki Ottona III do grobu św. Wojciecha. Jedynymi powodami wizyty „*Mirabilia mundi*” w Poznaniu miały być nawiązanie relacji z Mieszkem I i jego koronacja. Zresztą Mieszkową śmierć kronikarz wydatował na 1001 r., jeszcze raz podkreślając przy tej okazji znaczenie Mieszka („*Mesico primus rex Polonorum cristianus obiit*”⁴⁸) i w związku z tym koronatorem Bolesława Chrobrego uczynił cesarza Henryka I (II). Zgodnie ze średniowieczną manierą w utworze obowiązuje bowiem osobna numeracja cesarzy.

Oryginalna część śląskiej opowieści o Mieszkowi I oznaczała przełom w postrzeganiu pierwszego chrześcijańskiego władcy Polski. Dobrze to widać na przykładzie ekscerptu z *Kroniki polskiej*, sporządzonego w ostatniej ćwierci XIV w. Obejmuje on niektóre epizody z najdawniejszej historii Polski od Grakcha do Bolesława II i przechował się w kodeksie I F 218

⁴⁵ R. Michałowski, op. cit., s. 117. Drelicharz (*Idea zjednoczenia*, s. 224–225) dopatrywał się w tym miejscu wpływu pierwowzoru zapiski otwierającej *Rocznik kamieniecki* (wyd. A. Bielowski, MPH, t. 2, Lwów 1872, s. 776–777). Trzeba jednak podkreślić, że w *Roczniku kamienieckim*, mimo nazwania Mieszka I królem, dominuje tradycja mniej przychylna Mieszkowi, przypisująca Dąbrówce zasługę konwersji i streszczająca legendę o nieudanych staraniach o koronę w Rzymie.

⁴⁶ W. Drelicharz, *Idea zjednoczenia*, s. 223–224.

⁴⁷ Ibidem, s. 222–223; P. Wiszewski, *Dlaczego cesarz został kuchnikiem, a Piastowie przestali być królami? Przyczynek źródłoznawczy z historii mentalności i polityki XIII-wiecznych Ślązaków*, w: *Klio viae et invia. Opuscula Marco Cetwiński dedicata*, red. A. Odrzywska-Kidawa, Warszawa 2010, s. 95–99; R. Michałowski, op. cit., s. 117–118.

⁴⁸ *Chronica Polonorum*, s. 618.

Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, pochodzącym z prepozytury żagańskich kanoników regularnych w Nowogrodzie Bobrzańskim. Redaktor ekscerptu całkowicie pominął ten fragment wypowiedzi o Mieszku I, który oparty jest na kronikach Galla i Kadłubka. Zaczął natomiast od cytowanych już słów: „Primus Polonorum princeps et rex Mesico”⁴⁹, mających szczególną wymowę w jego tekście, ponieważ nie występują w nim żadne tytuły monarsze w odniesieniu do trzech wcześniej wzmiankowanych polskich władców, czyli Grakcha, bezimiennego tutaj malarza („quidam pictor”) — zwycięzcy Aleksandra Wielkiego oraz Pompiliusza. Dalej redaktor ekscerptu przepisał ze śląskiej *Kroniki polskiej* wiadomość o chrzcie Mieszka w 966 r. za panowania Ottona I, etymologię imienia monarchy i wreszcie informację o fundacji biskupstw w Polsce, z których pierwsze miało powstać w Poznaniu. Do tekstu trafiło także objaśnienie nazwy grodu tym, że Mieszko dał się tam poznać jako wasal cesarstwa. Obecność tego stwierdzenia w ekscerpcie wspiera spostrzeżenie Damiana Janiaka, wyprowadzone z przesłanek kodykologicznych, że zdanie o Mieszkowej koronacji królewskiej zostało pominięte jedynie przez pomyłkę⁵⁰. Passus zakończony jest informacją o śmierci bohatera w 1001 r.

W przeciwieństwie do redaktora ekscerptu z Nowogrodu Bobrzańskiego autor *Żywotu Tradunt* bardziej twórczo inspirował się tekstem śląskiej *Kroniki polskiej*. Nie zaakceptował na przykład przedstawionych w źródle związków św. Wojciecha z Mieszkim II, lecz postawił na szczególną i wyjątkowo bliską relację biskupa Pragi z Mieszkim I. Wydaje się to dopełnieniem poglądu, że najpierw miał miejsce chrzest „pierwszego chrześcijanina wśród Polaków”, a potem dopiero jego ślub z Dąbrówką. W ten sposób idea wywyższenia Mieszka I nie została zrealizowana przez przejście czynów Bolesława I, lecz kosztem umniejszenia zasług księżnej. Trzeba jednak z całą mocą podkreślić, że przypisywanie przeprowadzenia konwersji Polaków Mieszkowi I, a nie jego czeskiej żonie, nie było akceptowane przez wszystkich czternastowiecznych historiografów. *Kronika Dzierzwy* i *Kronika wielkopolska* referują sprawę według wzorca wyznaczonego w najstarszej polskiej kronice, w dodatku bez przejmowania komplementów Galla Anonima i Mistrza Wincentego pod adresem Mieszka I. Dzierzwa, chociaż za Kadłubkiem nazwał pierwszego chrześcijańskiego władcę królem, wyraźnie zaznaczył, że to małżonka doprowadziła męża i jego lud do chrztu⁵¹. W *Kronice wielkopolskiej* rola Dąbrówki

⁴⁹ W. Mrozowicz, *Śląska „Kronika polska” w średniowiecznej tradycji historiograficznej*, (aneks z edycją ekscerptu), s. 147.

⁵⁰ D. Janiak, op. cit., s. 62–63.

⁵¹ *Kronika Dzierzwy*, wyd. K. Pawłowski, Kraków 2013 (MPH s.n., t. 15), s. 22.

jako chrystianizatorki Polski została wzmocniona poprzez uczynienie jej siostrą św. Wacława, ale jednocześnie kronikarz, najwyraźniej zainspirowany zapisą rocznikarską, wspomniał, że Mieszko I ustanowił Jordana biskupem w Polsce⁵². O prawdziwie Salomonowe rozwiązanie kwestii zasług chrystianizacyjnych księcia i księżnej pokusił się autor *Rocznika Traski*, utworu zredagowanego w Krakowie niedługo po 1340 r., który tak jak *Żywot Tradunt* przechował się w Kodeksie Zamoyskich. W tytule dzieła i otwierającej go zapisce annalista założył wspólnotę osiągnąć pierwszej chrześcijańskiej pary książęcej: „Incipiunt annales a primo christiano duce Meschone Polonorum et uxore sua famosa nomine Dobrawca christiana. Anno Domini 965 excellentissimus dux Mescho accepit Dobrowcam sibi in uxorem christianam videlicet de Bohemia, qui ambo christiani fidelissimi in Polonia efficiuntur et omnes Poloni baptizantur, ecclesie et claustra, episcopatus, prepositure alique per ipsos, que tunc fieri poterant construuntur et dotantur”⁵³. Sprawa chrztu Mieszka I została więc zupełnie pominięta, a zapiska mówi o tym, że „pierwszy chrześcijański książę Polaków” i jego sławna chrześcijańska żona, oboje najwierniejsi, wspólnie doprowadzili do konwersji Polaków oraz ufundowali wszelkiego rodzaju instytucje kościelne.

Znane są dwa czternastowieczne teksty przedstawiające kolejność chrztu Mieszka I i jego chrześcijańskiego małżeństwa w taki sam sposób, jak *Żywot Tradunt*, mianowicie *Rocznik poznański I* i *Genealogia płocka*. Co ciekawe, w obu przypadkach średniowieczne rękopisy, które w 1888 r. posłużyły Wojciechowi Kętrzyńskiemu do sporządzenia ich edycji, po II wojnie światowej długo uchodziły za zaginione, ale szczęśliwie odnalezły się w ciągu ostatnich 15 lat. *Rocznik poznański I* (starszy) to krótki utwór, zachowany w kopii z XIV w., który wbrew nazwie spisano w środowisku krakowskim⁵⁴. Rozpoczyna się on od zapisek poświęconych świętym: Wacławowi, Ambrożemu i Szczepanowi. Natomiast pierwsza wiadomość dotycząca historii Polski brzmi następująco: „Anno Domini

⁵² *Kronika wielkopolska*, wyd. B. Kürbis, Warszawa 1970 (MPH s.n., t. 8), rozdz. 10, s. 16.

⁵³ „Zaczynają się roczniki od pierwszego chrześcijańskiego księcia Polaków Mieszka i jego chrześcijańskiej sławnej żony Dąbrówki. Roku Pańskiego 965 najjaśniejszy książę Mieszko wziął sobie z Czech sławną chrześcijańską żonę Dąbrówkę. Oni oboje w Polsce okazali się najwierniejszymi chrześcijanami i wszyscy Polacy zostali ochrzczeni i przez nich [Mieszka i Dąbrówkę – P.Ż.] – te które wtedy mogli ufundować – kościoły i klasztory, biskupstwa, wszelkie prepozytury zostały zbudowane i uposażone”, *Rocznik Traski*, wyd. A. Bielowski, MPH, t. 2, Lwów 1872, s. 828.

⁵⁴ I. Skierska, *Rocznik poznański I zaginiony i... odnaleziony*, RH 77, 2011, s. 183–203; P. Węcowski, op. cit., s. 69–70.

DCCCCLX Mesco dux Polonie, primus christianus Polonus, baptizatus est, cui anno Domini DCCCCLXV Dambrowca filia ducis Boemorum tradita est in uxorem, de qua anno Domini DCCCCLXVII natus est pius Bolezlaus”⁵⁵.

Tomasz Jasiński był przekonany, że zapiska powstała na bazie czeskiej noty rocznikarskiej o chrzcie Borzywoja w 894 r. i narodzinach Wratisława⁵⁶. Ten domysł podważył Tomasz Nowakowski, wskazując na określenie „primus christianus” umieszczone w *Roczniku kapitły poznańskiej* przy okazji informacji o śmierci Mieszka I pod 999 r.⁵⁷, przepisanej jego zdaniem z jakiegoś zaginionego rocznika⁵⁸. W moim przekonaniu przede wszystkim nie do przyjęcia jest inne założenie Jasińskiego, że cytowane już sformułowanie z *Żywotu większego św. Stanisława*: „qui primus fuit Christianus” musiało powstać na kanwie zapiski *Rocznika poznańskiego I*, co kazałoby datować tę ostatnią na lata pięćdziesiąte XIII w. (przed napisaniem *Vita maior*)⁵⁹. Sądzę, że dominikanin Wincenty był wystarczająco sprawnym literatem, żeby swoje określenie Mieszka I skomponować samodzielnie, zwłaszcza że liczebnik „primus” znał z kroniki Galla. W celu oszacowania czasu powstania zapiski z *Rocznika poznańskiego I* istotniejsze jest rozważenie jej wymowy ideowej. Zawiera ona w pełni ukształtowaną tradycję przypisującą wyłącznie Mieszkowi I zasługę konwersji⁶⁰. Pomysł ten został wsparty swoistą datacją chrztu, dającą polskiemu księciu pięcioletni staż chrześcijański przed małżeństwem z Dąbrówką. Datowanie przekazu na połowę XIII w. wydaje się mało prawdopodobne. Gloryfikujący Mieszka I śląski kronikarz, który swoje dzieło napisał około 1290 r., nie znał jeszcze idei pierwszeństwa chrztu przed jego małżeństwem chrześcijańskim. Nieprzekonujące jest założenie, że zapiska przechowana w *Roczniku poznańskim I* pozostawała nieznana

⁵⁵ *Annales Posnanienses I*, wyd. W. Kętrzyński, MPH, t. 5, Lwów 1888, s. 878; *Rocznik poznański I (starszy)*, w: *Roczniki wielkopolskie*, wyd. B. Kürbis, współpr. G. Labuda, J. Luciński, R.T. Walczak, Warszawa 1962 (MPH s.n., t. 6), s. 129. Uwzględniam korekty odczytu zaproponowane przez Izabelę Skierską: „Roku Pańskiego 960 Mieszko książę Polski, pierwszy Polak chrześcijanin, został ochrzczony, któremu roku Pańskiego 965 Dąbrówka, córka księcia Czechów została oddana za żonę, z której roku Pańskiego 967 urodził się pobożny Bolesław”, I. Skierska, op. cit., s. 201.

⁵⁶ T. Jasiński, *Rocznik poznański. Ze studiów nad annalistyką polską i czeską*, w: *Aetas media, aetas moderna. Studia ofiarowane profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. H. Manikowska, A. Bartoszewicz, W. Fałkowski, Warszawa 2000, s. 669–670.

⁵⁷ *Rocznik kapitły poznańskiej*, w: *Roczniki wielkopolskie*, s. 23, nr [3].

⁵⁸ T. Nowakowski, *Zapiska o chrzcie Mieszka I na tle rozwoju najstarszych roczników polskich. U źródeł piastowskiej ideologii władzy*, „*Tabularium Historiae*” 2, 2017, s. 39.

⁵⁹ T. Jasiński, op. cit., s. 671–672.

⁶⁰ P. Węcowski, op. cit., s. 243.

przez ponad pół wieku, po czym podjęto obecny w niej pomysł dopiero w tekstach napisanych w pierwszej połowie XIV w. Sądzę więc, że analizowana nota annalistyczna o Mieszku I powstała mniej więcej w tym samym czasie co *Żywot Tradunt*, a w każdym razie po napisaniu śląskiej *Kroniki polskiej*, a więc w okresie, kiedy pragnienie docenienia pierwszego chrześcijańskiego władcy zaczęło owocować ujęciami przypisującymi mu dokonania wcześniej związane z działalnością żony lub syna, a nie tylko komplementującymi jego konwersję, jak u Galla Anonima i Mistrza Wincentego. Nie da się jednak stwierdzić, czy to notę z *Rocznika poznańskiego I* wykorzystywano przy pisaniu *Żywotu Tradunt*, czy odwrotnie.

Kolejnym utworem wywyższającym Mieszka I jest tzw. *Genealogia płocka*. Odnalezienie jej rękopisu pozwala zweryfikować niezbyt precyzyjne uwagi dziewiętnastowiecznych badaczy (i wydawcy) oraz z konieczności oparte wyłącznie na nich ustalenia Drelicharza sprzed niespełna 30 lat⁶¹. Norbert Gołdys jako pierwszy opublikował wnioski płynące z autopsji odzyskanego manuskryptu i słusznie zakwestionował późną datację zabytku (druga połowa XIV w.) zaproponowaną przez Drelicharza. Jednakże hipotezę Gołdysa, by powiązać genezę *Genealogii płockiej* z domniemaną adopcją Leszka Czarnego przez Bolesława Wstydliwego⁶², należy podważyć. Usynowienie księcia sieradzkiego przez jego stryja to pomysł Jana Długosza, nieznamy wcześniejszym źródłom i w ich świetle niezbyt prawdopodobny⁶³. Dla datowania genealogii znacznie ważniejsze są opublikowane niedawno wyniki badań Kacpra Pielata nad najstarszym kopiariuszem katedry płockiej. Rodowód Piastów okazuje się jego integralną częścią, rodzajem aneksu historiograficznego. Został skopiowany w latach 1322-1326 (na częściowo zapisanej już karcie) ręką kanonika płockiego Gabriela kontynuującego przepisywanie dokumentów do kopiariusza płockiego. Wszystko wskazuje na to, że zachowała się całość genealogii, której oryginał powstał prawdopodobnie w Krakowie. Najsensowniej jest założyć, że utwór napisano dla Władysława Łokietka (inicjał jego imienia kończy odpis tekstu) po jego powrocie do władzy w Małopolsce w 1306 r.⁶⁴

⁶¹ W. Drelicharz, „Genealogia płocka”. Źródła, funkcje i treści ideowe, w: *Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej*, red. A. Radziwiński, A. Supruniuk, J. Wroniszewski, Toruń 1997, s. 433–466.

⁶² N. Gołdys, „Genealogia płocka” — nowe spojrzenie na źródło małopolskie z drugiej połowy XIII wieku, SH 61, 2018, 1 (241), s. 5–44.

⁶³ P. Żmudzki, *Dux fabulosus. O tradycji historiograficznej osnutej wokół postaci Leszka Czarnego od „Gesta Lestkonis” do dzieł Bartosza Paprockiego*, Warszawa 2023, s. 88–96, 115–116 i s. 116, przyp. 7.

⁶⁴ K. Pielat, „Hec sunt generationes ducum et regum Polonie”. *Genealogia płocka i jej przekaz w najstarszym kopiariuszu płockim*, PH 116, 2025, 2, s. 7–32. Bardzo dziękuję mgr.

Genealogia plocka bardzo lakonicznie referuje rodowód Piastów. Władcą, któremu poświęcono najwięcej uwagi jest właśnie Mieszko I: „Zemomisl vero genuit magnum et primum Meskonem. Iste primum baptismatis sacramentum consecutus est et xpi[sti]anissimam de Bohemia Dubroukam nomine accepit. Ecclesias et episcopatus disposuit et xpi[sti]anitatem in ea confirmavit. Genuit autem Boleslaum filium magnum regem”⁶⁵. Gołdys trafnie wskazał, że autor korzystał z kroniki Galla Anonima⁶⁶. Jednak wbrew swojemu źródłu twórca genealogii odwrócił Gallową kolejność małżeństwa z Dąbrówką i chrztu. Co więcej, oprócz przydomka „Magnus” przypisał Mieszkowi I ufundowanie kościołów i biskupstw. To drugie Anonim rezerwował dla Bolesława I. Kwestia dokonań fundacyjnych może być śladem lektury śląskiej *Kroniki polskiej*: „Iste Mesico episcopatus Polonie instituit et dotavit, quorum prior fuit Poznani”⁶⁷. W obu tekstach pojawia się odważna idea, stworzona z uszczerbkiem sławy Chrobrego, że już „pierwszy polski chrześcijanin” zorganizował instytucjonalny Kościół w Polsce. Wygląda na to, że *Genealogia plocka* była źródłem dla *Żywotu Tradunt*, choć czternastowieczny hagiograf nie zgodził się ze wszystkim, co wyczytał w przekazie genealogicznym. Postanowił bowiem przez szacunek dla wersji historii zawartej w *Vita maior* uniknąć (podobnie jak autor noty w *Roczniku poznańskim I*) przypisania Mieszkowi I związanej z jego synem zasługi powołania do życia organizacji episkopalnej Kościoła polskiego.

Przechodzę do źródłowych podstaw dalszego ciągu tradycji o pierwszych Piastach we wstępie do *Żywotu Tradunt*. Informacja o ślubie Mieszka I z Dąbrówką poprowadziła autora do narodzin Bolesława I, o którego czynach opowiedział w zasadzie wiernie, podążając śladem *Vita maior*, z kilkoma jednak interesującymi zmianami i wstawkami. Pierwszą z nich jest wspomniana już Styria zastępująca Karyntię w opisie granic imperium Bolesława. Następnie pojawia się niebywałe datowanie gnieźnińskiej pielgrzymki Ottona III na 976 r.⁶⁸, a na początku drugiego

Kacprowi Pielatowi za udostępnienie mi tekstu przed jego publikacją i liczne rozmowy na temat *Genealogii plockiej*.

⁶⁵ „Ziemomysł zaś spłodził wielkiego i pierwszego Mieszka. Ten pierwszy otrzymał sakrament chrztu i pojął najbardziej chrześcijańską [żonę] z Czech, imieniem Dąbrówka. Kościoły i biskupstwa ustanowił i chrześcijaństwo w nich umocnił. Spłodził zaś syna Bolesława, wielkiego króla”, N. Gołdys, op. cit., s. 39 (edycja źródła jest aneksem do artykułu).

⁶⁶ Ibidem, s. 26.

⁶⁷ „Ten Mieszko biskupstwa Polski ustanowił i uposażył, z których pierwsze było w Poznaniu”, *Chronica Polonorum*, s. 617.

⁶⁸ Bandtkie, s. 322.

rozdziału wyliczenie 32 lat panowania Chrobrego⁶⁹. Źródła tych danych pozostają nieznane. Najprawdopodobniej to własne ustalenia czternastowiecznego hagiografa⁷⁰. Kolejnym dodatkiem jest wiadomość o zaaranżowaniu przez cesarza podczas zjazdu gnieźnieńskiego małżeństwa Mieszka II z Judytą (!), cesarską siostrą⁷¹, co stanowi zresztą najmocniejszy dowód korzystania ze śląskiej *Kroniki polskiej*. Właśnie lubiański kronikarz nadał to imię żonie Mieszka II⁷². Jej identyfikacja wydaje się ściśle związana z legendą fundacyjną klasztoru w Tyńcu, zapisaną w śląskiej *Kronice polskiej*. Według niej Kazimierz Mnich (Odnowiciel) po otrzymaniu dyspensy od ślubów zakonnych został przez cesarza Henryka koronowany na króla. Potem powrócił z matką do Polski i ożenił się z Dobrogniewą (Dobroniegą). Następnie sprowadził mnichów swojego zakonu z Leodium i ufundował klasztor w Tyńcu dla siebie, matki i żony⁷³. Wszystko wskazuje na to, że kronikarz znał tyniecką tradycję o królowej Judycie jako współfundatorce i dlatego jej imieniem nazwał matkę Kazimierza.

Także dalszy ciąg opowieści o pierwszych Piastach we wstępie do *Żywotu Tradunt* w niektórych szczegółach różni się od *Vita maior*. Czternastowieczny hagiograf pominął datę śmierci króla Bolesława I (1025 r.) oraz drugie imię Kazimierza (Karol), którego użył dopiero później, w kolejnej narracji o Mniehu (Odnowicielu) wewnątrz utworu⁷⁴. Warto odnotować również parę detali, którymi autor wstępu do *Żywotu Tradunt* wzbogacił wypowiedź dominikanina Wincentego. Powtarzając za swoim poprzednikiem negatywną charakterystykę osobowości i panowania Mieszka II, czternastowieczny hagiograf zilustrował wyższość przymiotów Bolesława I nad wadami jego syna przykładem Salomona i Roboama. Ponadto dodatkowym wyjaśnieniem nikczemności Mieszka II w *Żywocie Tradunt*, nieznanym wcześniejszym źródłem, jest uleganie radom żony⁷⁵. I to może być efektem lektury, a zarazem reinterpretacji śląskiej *Kroniki polskiej*, której autor przypisywał królowej sprawstwo kluczowych dla monarchii działań, oceniając je pozytywnie, choć jednocześnie przyznając, że stały się one przyczyną jej wygnania.

⁶⁹ Ibidem, s. 323.

⁷⁰ K. Ożóg, *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV wieku. Środowisko duchowieństwa świeckiego*, Wrocław 1987, s. 99. Datowanie zjazdu gnieźnieńskiego na 976 r. wyraźnie wskazuje, że błędny jest pogląd Krzysztofa Ożoga, iż hagiograf mógł skądś znać niemal poprawne daty panowania Chrobrego.

⁷¹ Bandtkie, s. 323.

⁷² *Chronica Polonorum*, s. 618.

⁷³ Ibidem, s. 621; R. Michałowski, op. cit., s. 89–90, 118.

⁷⁴ Bandtkie, s. 334.

⁷⁵ Ibidem, s. 323.

Przegląd źródeł wypowiedzi o pierwszych Piastach we wstępie do *Żywotu Tradunt* zachęca do sformułowania paru ogólniejszych wniosków objaśniających powstanie opowieści, w której Mieszko I najpierw przyjął chrzest, a potem ożenił się z Dąbrówką. W polskiej historiografii średnio-wiecznej pojawiły się dwie tradycje o pierwszym chrześcijańskim władcy polskim. Przyczyniła się do tego dwoista wypowiedź Galla Anonima, który najpierw pochwalił Mieszka I oświecającego Polskę, interpretując cud przejrzenia na oczy, a następnie przedstawił okoliczności chrztu, przypisując całą zasługę Dąbrówce. Mistrz Wincenty wzmocnił nurt gloryfikacyjny nadaniem Mieszkowi tytułu królewskiego oraz nazwaniem go pierwszym i najdosłowniejszym z królów. Natomiast dominikanin Wincenty, za Gallem zresztą, położył nacisk na wyrażnie znacniejszą rolę Bolesława Chrobrego w dziele chrystianizacji Polski. Przejęcie przez *Vita maior* węgierskiej opowieści o nieudanym poselstwie Mieszka I do Rzymu po koronę wyznaczyło drugi nurt tradycji, umniejszający osiągnięcia pierwszego ochrzczonego księcia polskiego. Najradykałniej jego przejawem jest przeciwstawienie ojca poganina chrześcijańskiej matce („Perfido patre natus sed credula matre”) i oczywiście arcychrześcijańskiemu synowi w epitafium Bolesława Chrobrego⁷⁶.

Pod koniec XIII i w XIV w. autorzy doceniający Mieszka I zaczęli przenosić na niego zasługi chrystianizacyjne, które Gall Anonim, Kadłubek i dominikanin Wincenty wiązali wyłącznie z Chrobrym, czyli fundację biskupstw i kościołów oraz bliską relację ze św. Wojciechem. Autor *Żywotu Tradunt*, chcąc wpisać się w nurt gloryfikacji „pierwszego chrześcijanina wśród Polaków”, znalazł się w trudnej sytuacji. Jego główne źródło, *Żywot większy św. Stanisława*, wyraźnie deprecjonowało dziejową rolę Mieszka I. Podążając za *Vita maior*, czternastowieczny hagiograf nie nadał mu tytułu królewskiego i pod koniec utworu powtórzył

⁷⁶ B. Kürbis, *Epitafium Bolesława Chrobrego. Analiza literacka i historyczna*, w: eadem, *Na progach historii*, t. 2, Poznań 2001, s. 258; E. Skibiński, *Epitafium Bolesława Chrobrego*, w: *Studia epigraficzne*, red. J. Zdrenka, t. 2, Zielona Góra 2006, s. 73–77. Z uwagi na pojawienie się w epitafium przydomku „Chabri” znanego dopiero od schyłku XIII w. oraz w związku z deprecjacją Mieszka I, która w Polsce upowszechniła się pod wpływem *Kroniki węgiersko-polskiej* i przede wszystkim *Żywotu większego św. Stanisława*, najsensowniejsza jest propozycja datowania epitafium na połowę XIV w., R. Ganszyniec, *Nagrobek Bolesława Wielkiego*, „Przegląd Zachodni” 7–8, 1951, s. 444–445. Należy rozważyć także datację po 1285 r., zasugerowaną przez Danutę Zydorek, *W sprawie tradycji o pochówku Bolesława Chrobrego — raz jeszcze*, w: *Scriptura custos memoriae*, s. 518. Bardzo niekorzystny dla Mieszka I wydźwięk epitafium dostrzegł Przemysław Wiszewski, który jednak uznał, że jest to argument za datowaniem tekstu upamiętniającego Bolesława I na czasy przed powstaniem kroniki Galla, P. Wiszewski, „*Domus Boleszlai*”. *W poszukiwaniu tradycji dynastycznej Piastów (do około 1138 roku)*, Wrocław 2008, s. 64.

okoliczności, w których Mieszko I stracił nadzieję na koronę. Podobnie zasługa fundacji biskupstw została oddana Chrobremu zgodnie z poglądem dominikanina Wincentego. Autor *Żywotu Tradunt* jedynie związki ze św. Wojciechem postanowił przypisać i ojcu, i synowi. W jego wstępnym opowiadaniu Mieszko I został ochrzczony przez św. Wojciecha, a Bolesław I podjął cesarza u grobu męczennika. Umieszczenie chrztu księcia przed jego ślubem z Dąbrówką najwyraźniej wydawało się hagiografowi z pierwszej połowy XIV w. rozwiązaniem mniej kontrowersyjnym niż chwalenie kosztem Chrobrego. Jak widać, odpowiedź na pytanie, kto najbardziej przyczynił się do chrystianizacji Polski, żywo interesowało autorów piszących w średniowieczu o historii, a historyczne szczegóły, fakty i daty stanowiły dość plastyczną materię przekształcaną w zależności od tego, komu przypisywano główną zasługę.

Who Christianised Poland? Sources of the Tradition about Mieszko I in the Introduction to *Żywot Tradunt* św. Stanisława

Żywot św. Stanisława, known as *Tradunt*, the least researched of the lives of St Stanislaus, was written in the first half of the fourteenth century and was preceded by a historiographical introduction devoted to the circumstances of the Christianisation of Poland and the first Piasts. The *Żywot Tradunt* is the most original part of the text, while the rest remains heavily dependent on *Vita maior s. Stanislai*, written by the Dominican Wincenty in the early second half of the thirteenth century. The anonymous author of *Żywot Tradunt* attributed the credit for the Christianisation of Poland to Duke Mieszko I. He was to be baptised by St Adalbert and only later marry the Bohemian Princess Dąbrówka. In earlier historiography, there was a widespread belief that it was the princess who convinced her husband to convert. However, by reversing the order of events, the author of *Żywot Tradunt* clearly elevated Mieszko I's status. This approach aligns with a trend evident in fourteenth-century historiography, which magnifies the historical significance of Poland's first Christian ruler. The starting point was the praise of Mieszko I found in the chronicles of Gallus Anonimus and Master Wincenty. Both the earliest Polish chroniclers suggested that the still-pagan prince initially sought to marry Princess Dąbrówka and, influenced by her, eventually decided to undergo baptism. Both chroniclers attributed most of the accomplishments related to Christianization — such as the founding of churches and bishoprics — to Bolesław the Brave. A breakthrough role was played by the Silesian *Kronika polska* [Polish Chronicle], written at the end of the thirteenth century, whose author, seeking to increase the glory of Mieszko I, considered him the founder of ecclesiastical institutions and even claimed that it was Emperor Otto III who crowned him the first Christian king of Poland. In the fourteenth century, several texts were written, which, in various

ways and often at the expense of Dąbrówka's or Bolesław's contributions, fostered the belief that Mieszko I played the most significant role in the Christianization of Poland. These works include the *Rocznik Poznański I* [Poznań Annals I], the *Genealogia płocka* [Płock Genealogy], and the *Rocznik Traski* [Traska Annals]. It seems most probable that the *Genealogia płocka* was the source for the *Żywot Tradunt*.

Bibliografia

Edycje źródłowe

- Annales Posnanienses I*, wyd. Wojciech Kętrzyński, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 5, w komisie Księgarni Gubrynowicza i Schmidta, Lwów 1888, s. 874–881.
- Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, tłum. Roman Grodecki, oprac. Marian Plezia, wyd. 7, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1996 (Biblioteka Narodowa).
- Anonima tzw. Galla *kronika czyli dzieje książąt i władców polskich*, wyd. Karol Maleczyński, nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków 1952 (*Monumenta Poloniae historica*, series nova, t. 2).
- Chronica hungaro-polonica*, wyd. Béla Karácsonyi, József Attila Tudományegyetem, Szeged 1969 (*Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica*, t. 26).
- Chronica Polonorum*, wyd. Ludwik Ćwikliński, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 3, w komisie Księgarni Gubrynowicza i Schmidta, Lwów 1878, s. 578–656.
- Kronika Dzierzwy*, wyd. Krzysztof Pawłowski, nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków 2013 (*Monumenta Poloniae historica*, series nova, t. 15).
- Kronika wielkopolska*, wyd. Brygida Kürbis, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1970 (*Monumenta Poloniae historica*, series nova, t. 8).
- Martini Galli *Chronicon ad fidem codicum, qui servantur in Pulaviensi tabulario celsissimi Adami Principis Czartoryscii Palatini Regni Poloniarum, denuo recensuit, ex mandato Regiae Societatis Philomathicae Varsaviensis, vitamque S. Stanisłai, atque inventarium ecclesiae metropolitanae Gnesnensis adjecit*, oprac. Joannes Vincentius Bandtkie, Regia Societatis Philomathicae Varsaviensis, Varsaviae 1824, s. 321–380.
- Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), *Kronika polska*, tłum. Brygida Kürbis, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1992 (Biblioteka Narodowa).
- Mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem *Kronika polska*, wyd. Marian Plezia, nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, Wydawnictwo i Drukarnia „Secesja”, Kraków 1994 (*Monumenta Poloniae historica*, series nova, t. 11).
- Rocznik dawny*, w: *Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarz*, wyd. Zofia Kozłowska-Budkowa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978 (*Monumenta Poloniae historica*, series nova, t. 5), s. 3–17.
- Rocznik kamieniecki*, wyd. August Bielowski, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 2, nakładem własnym, Lwów 1872, s. 776–778.
- Rocznik kapituły krakowskiej*, w: *Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarz*, wyd. Zofia Kozłowska-Budkowa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978 (*Monumenta Poloniae historica*, series nova, t. 5), s. 21–105.

- Rocznik kapituły poznańskiej*, w: *Roczniki wielkopolskie*, wyd. Brygida Kürbis, współpr. G. Labuda, Jerzy Luciński, Ryszard Tadeusz Walczak, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1962 (*Monumenta Poloniae historica*, series nova, t. 6), s. 23–78.
- Rocznik małopolski (kodeks Szamotulskiego)*, wyd. August Bielowski, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 3, w komisie Księgarni Gubrynowicza i Schmidta, Lwów 1878, s. 135–202.
- Rocznik poznański I (starszy)*, w: *Roczniki wielkopolskie*, wyd. Brygida Kürbis, współpr. Gerard Labuda, Jerzy Luciński, Ryszard Tadeusz Walczak, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1962 (*Monumenta Poloniae historica*, series nova, t. 6), s. 129–134.
- Rocznik Traski*, wyd. August Bielowski, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 2, nakładem własnym, Lwów 1872, s. 826–861.
- Vita s. Stanislai episcopi Cracoviensis (vita minor)*, wyd. Wojciech Kętrzyński, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 4, w komisie Księgarni Gubrynowicza i Schmidta, Lwów 1884, s. 238–285.
- Vita sancti Stanislai cracoviensis episcopi (vita maior)*. Auctore fratre Vincentio de ordine fratrum praedicatorum, wyd. Wojciech Kętrzyński, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 4, w komisie Księgarni Gubrynowicza i Schmidta, Lwów 1884, s. 319–438.

Opracowania

- Banaszkiewicz Jacek, „Podanie bohaterskie” o Mieszku I zanotowane w kronice Galla Anonima (I, 4), w: idem, *Trzy po trzy o dziesiątym wieku*, Avalon, Kraków 2014, s. 262–277.
- Banaszkiewicz Jacek, *Prolog do „Rocznika kapituły krakowskiej”, św. Stanisław i czas historyczny*, w: *Przeszłość w kulturze średniowiecznej Polski*, t. 1, red. Jacek Banaszkiewicz, Andrzej Dąbrówka, Piotr Węcowski, Instytut Historii PAN, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2018, s. 307–352.
- Drelicharz Wojciech, *Annalistyka małopolska XIII–XV wieku. Kierunki rozwoju wielkich roczników kompilowanych*, PAU, Kraków 2003.
- Drelicharz Wojciech, „Genealogia płocka”. Źródła, funkcje i treści ideowe, w: *Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej*, red. Andrzej Radziwiński, Anna Supruniuk, Jan Wroniszewski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 1997, s. 433–466.
- Drelicharz Wojciech, *Historiograficzne inicjatywy związane z odnowieniem Królestwa Polskiego*, „*Historia Slavorum Occidentis*” 13, 2023, 1 (36), s. 55–68.
- Drelicharz Wojciech, *Idea zjednoczenia królestwa w średniowiecznym dziejopisarstwie polskim*, Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, Kraków 2012.
- Ganszyniec Ryszard, *Nagrobek Bolesława Wielkiego*, „*Przegląd Zachodni*” 1951, 7–8, s. 359–537.
- Gołdys Norbert, „Genealogia płocka” — nowe spojrzenie na źródło małopolskie z drugiej połowy XIII wieku, „*Studia Historyczne*” 61, 2018, 1 (241), s. 5–44.
- Grzesik Ryszard, *Kronika węgiersko-polska. Z dziejów polsko-węgierskich kontaktów kulturalnych w średniowieczu*, Wydawnictwo PTPN, Poznań 1999.

- Janiak Damian, *Metoda streszczania śląskiej „Kroniki polskiej” w rękopisie I F 218*, w: *Historiografia doby rozbitcia dzielnicowego w Polsce*, red. Bartosz Jabłoński, Konrad Maik, Damian Janiak, Łukasz Jędrowski, Wydawnictwo PSP, Poznań 2023, s. 47–79.
- Jasiński Tomasz, *Rocznik poznański. Ze studiów nad annalistyką polską i czeską*, w: *Aetas media, aetas moderna. Studia ofiarowane profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Halina Manikowska, Agnieszka Bartosiewicz, Wojciech Fałkowski, Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2000, s. 664–672.
- Jurek Tomasz, *Polska droga do korony królewskiej 1295–1300–1320*, w: *Proměna středovýchodní Evropy raného a vrcholného středověku. Mocenské suovislosti a paralely*, red. Martin Wihoda, Lukáš Reitingner et al., Matice moravská, Brno 2010, s. 139–191.
- Kürbis Brygida, *Epitafium Bolesława Chrobrego. Analiza literacka i historyczna*, w: eadem, *Na progach historii*, t. 2, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2001, s. 243–282.
- Kuzmová Stanislava, *Preaching Saint Stanislaus. Medieval Sermons on Saint Stanislaus of Cracow, His Image and Cult*, Wydawnictwo DiG, Warsaw 2013.
- Labuda Gerard, *Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza. Próba rekonstrukcji*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 1983.
- Michałowski Roman, *Princeps fundator. Studium z dziejów kultury politycznej w Polsce X–XIII wieku*, Zamek Królewski w Warszawie, Warszawa 1993.
- Mrozowicz Wojciech, *Śląska „Kronika polska” w średniowiecznej tradycji historiograficznej*, w: *Z Gorzanowa w świat szeroki... Studia i materiały ofiarowane Profesorowi Arno Herzigowi w 70-lecie urodzin*, red. Krzysztof Ruchniewicz, Marek Zybura, Wydawnictwo Gajt, Wrocław 2007, s. 139–150.
- Mrozowicz Wojciech, *Śląska „Kronika polska”. Wstęp do studium źródłowego (cz. 1)*, w: *Studia z historii średniowiecza*, red. Mateusz Goliński, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2003 (*Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia*, t. 163), s. 105–128.
- Nowakowski Tomasz, *Zapiska o chrzcie Mieszka I na tle rozwoju najstarszych roczników polskich. U źródeł piastowskiej ideologii władzy*, „*Tabularium Historiae*” 2, 2017, s. 31–55.
- Okniński Piotr, *Z Kielc czy z Kielczy? O pochodzeniu Wincentego, hagiografa św. Stanisława*, „*Przegląd Historyczny*” 114, 2023, 2, s. 199–215.
- Ożóg Krzysztof, *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV wieku. Środowisko duchowieństwa świeckiego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1987.
- Pielat Kacper, *„Hec sunt generationes ducum et regum Polonie”. Genealogia plocka i jej przekaz w najstarszym kopiariuszu plockim*, „*Przegląd Historyczny*” 116, 2025, 2, s. 7–32.
- Skibiński Edward, *Epitafium Bolesława Chrobrego*, w: *Studia epigraficzne*, red. Joachim Zdrenka, t. 2, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2006, s. 73–77.
- Skierska Izabela, *Rocznik poznański I zaginiony i... odnaleziony*, „*Roczniki Historyczne*” 77, 2011, s. 183–203.
- Węcowski Piotr, *Początki Polski w pamięci historycznej późnego średniowiecza*, Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, Kraków 2014.
- Wielgosz Zbigniew, *Kronika polska — metoda prezentacji dziejów*, w: *Dawna historiografia śląska*, Instytut Śląski, Opole 1980, s. 44–60.

- Wielgosz Zbigniew, „Kronika polska” w twórczości dziejopisarskiej klasztoru lubińskiego, w: *Scriptura custos memoriae. Prace historyczne*, red. Danuta Zydorek, IH UAM, Poznań 2001, s. 233–252.
- Wiszewski Przemysław, *Dlaczego cesarz został kuchcikiem, a Piastowie przestali być królami? Przyczynek źródłoznawczy z historii mentalności i polityki XIII-wiecznych Ślązaków*, w: *Klio viae et in via. Opuscula Marco Cetwiński dedicata*, red. Anna Odrzywska-Kidawa, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2010, s. 91–98.
- Wiszewski Przemysław, „Domus Boleslai”. W poszukiwaniu tradycji dynastycznej Piastów (do około 1138 roku), Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008.
- Wiszewski Przemysław, *Polska w kronice Mistrza Wincentego. Ze studiów nad terminologią dzieła i hierarchiami wartości w Polsce pełnego średniowiecza*, w: *Onus Athlanteum. Studia nad Kroniką biskupa Wincentego*, red. Andrzej Dąbrówka, Witold Wojtowicz, Instytut Badań Literackich PAN, Stowarzyszenie „Pro Cultura Litteraria”, Warszawa–Szczecin 2009, s. 75–90.
- Zydorek Danuta, *W sprawie tradycji o pochówku Bolesława Chrobrego — raz jeszcze*, w: *Scriptura custos memoriae. Prace historyczne*, red. Danuta Zydorek, IH UAM, Poznań 2001, s. 511–522.
- Żmudzki Paweł, *Dux fabulosus. O tradycji historiograficznej osnutej wokół postaci Leszka Czarnego od „Gesta Lestkonis” do dzieł Bartosza Paprockiego*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2023.

Biogram: Paweł Żmudzki, dr hab., prof. UW, Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego. Zainteresowania naukowe: źródłoznawstwo, historiografia średniowieczna, historia średniowieczna; kontakt: p.zmudzki@uw.edu.pl.

Author: Paweł Żmudzki, PhD hab., professor of the University of Warsaw, employee of the Faculty of History, University of Warsaw. Research interests: source studies, medieval historiography, medieval history; contact: p.zmudzki@uw.edu.pl.